

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Doświadczenie istnienia w twórczości Williama Faulknera – w stronę estetyki integralnej

mgr Iwona Szydłowska

Niniejsza praca jest odpowiedzią na toczący się od kilkunastu lat spór o rolę literatury w przekazywaniu treści natury filozoficznej, a tym samym o jej miejsce w dyskursie filozoficznym. Celem rozprawy jest zaprezentowanie dzieła literackiego z perspektywy zupełnie pomijanej, a jakże ciekawej i płodnej dla problematyki, z którą od lat borykają się zagraniczni badacze. W takim właśnie sensie moja praca jest próbą wykazania, że literatura może być medium, w którym zapisuje się duch o isticie filozoficznym charakterze.

Tak przedstawioną myśl postaram się naświetlić z dwóch stron. Bardziej teoretyczna z nich będzie próbą ukazania literatury z perspektywy najnowszych badań w dziedzinie estetyki. Z kolei analizy wybranych utworów Williama Faulknera posłużą jako ilustracje przyjętego przeze mnie stanowiska oraz pokazania tego wybitnego pisarza z zupełnie innej niż do tej pory perspektywy. W mojej pracy obok badaczy zagranicznych szczególnie wyróżniam polskiego filozofa, Władysława Stróżewskiego. Jest tak z kilku powodów. Jako kontynuator filozoficznych badań nad literaturą Romana Ingardena Stróżewski tworzy swoją własną teorię postrzegania dzieła literackiego. Jest ona wpisana w szerszy kontekst estetyki integralnej i na tle innych badań o wymiarze światowym stanowi ciekawy, świeży i oryginalny sposób patrzenia na literaturę.

Egzystencjalno-ekstacyjny charakter dzieła literackiego pobrzmiewa w koncepcji wartości nadestetycznych Władysława Stróżewskiego. Choć one same są ukonkretnione w dziele sztuki, to jednak transcendują ku ideom. W ten sposób dzieło sztuki staje się nie tylko przedmiotem doznań estetycznych, ale również źródłem samej idei. Angażując odbiorcę w aktywny wkład w interpretację, dzieło otwiera czytelnikowi drogę do sfery wartości, ale również do sfery przeżyć o charakterze metafizycznym. Objawiona przez dzieło i dana w przeżyciu estetycznym jakoś metafizyczna otwiera przed odbiorcą możliwość doświadczenia, które jest szczególne. Z jednej strony jest doznaniem o znamionach doświadczenia metafizycznego, z drugiej zaś wydarzeniem natury estetycznej o wyjątkowym znaczeniu egzystencjalnym. W tym sensie badania krakowskiego filozofa pokrywają się z filozoficzną refleksją nad literaturą Paula Ricoeura. Odnosząc się do zadań fikcji, Ricoeur stwierdza, że jest nim „doświadczenie graniczne”, czyli doświadczenie o znamionach przeżycia metafizycznego. Tym bowiem wydaje się przekroczenie aporii czasu w dziele literackim w kierunku wieczności. Możliwość tego przekroczenia jest ważnym wątkiem w refleksji Ricoeura i w samej swej istocie jest przykładem możliwej konkretyzacji, podczas której dochodzi do partycypacji idei wieczności w tym, co intencjonalne i materialne. W doświadczeniu wieczności, tak jak w każdym doświadczeniu *sacrum*, czas zawiesza się, odkrywając przed nami nową, zupełnie nieznaną nam dotąd formę istnienia.

Tylko dzieło literackie najwyższych lotów może aspirować do tego, by wejść w poczet dzieł objawiających *sacrum*. Zdaję sobie sprawę z tego, że wykazanie, iż należy do nich

Światłość w sierpniu William Faulknera, może być zadaniem karkołomnym. Głównie dlatego, że nad tą jedną z największych tragedii XX wieku rozciąga się mroczna aura pesymizmu. Jednak w dziele literackim, w którym nie brakuje wizji istnienia, losu czy bytu (a z pewnością takim dziełem jest *Światłość w sierpniu*), można mówić o objawiającej tajemnicę absolutu metafizyczności. W przypadku twórczości Faulknera, podejście do kwestii czasowości (jak zauważył Sartre) stanowi o jego metafizyce. Obawiam się jednak, że Faulknerowski czas przeszły nie odnajduje się w ramach Sartre'owskiego egzystencjalizmu. W pracy tej bardzo zależało mi na tym, by zwrócić uwagę na fakt, że natura Faulknerowskiej prozy wydaje się tkana z bardziej misternej, uniwersalnej nici, niż chciałby tego Sartre. Moim zdaniem objawieniowa moc powieści Faulknera daje o sobie znać na mocy tajemniczego przymierza wszystkich ekstaz czasu powieściowej narracji. Stąd też i pomysł ujrzenia *Wściekłości i wrzasku* z perspektywy teorii wiecznego powrotu.

Reprezentowany przez prozę Faulknera objawieniowy charakter dzieła sztuki literackiej wpisuje się w szerszy kontekst sztuki o znamionach katartyczno-kompensacyjnych. O niej będzie mówił ostatni rozdział mojej pracy, który porusza problem *katharsis*. Jego celem jest przedstawienie kontrowersji, jakie narosły na temat tego terminu w historii literatury i innych form sztuki, a następnie krótki przegląd jego najważniejszych aspektów. W związku z tym w rozdziale zostały przedstawione najnowsze wyniki badań nad katartyczno-kompensacyjną funkcją sztuki. Jak próbuję udowodnić, wyniki współczesnych badań w tej dziedzinie nie tylko są potwierdzeniem trafnych intuicji badawczych Dziemidoka, ale także przyczyniają się do przeformułowania naszego myślenia o sztuce i jej roli we współczesnym świecie.

Pole badań mojej rozprawy jest dość szerokie i swoim zasięgiem obejmuje takie dziedziny filozofii jak: ontologia, fenomenologia, aksjologia, antropologia filozoficzna, a czasem nawet dotyka zagadnień z zakresu filozofii sztuki i estetyki sztuki sakralnej. Estetyka integralna, w ramach której staram się jak najbardziej poszerzyć kategorie poznawczości i poznania wyłania się w moje pracy jako owoc dialogu estetyki filozoficznej i empirycznej i jako taka obejmuje swoim zasięgiem cały horyzont możliwości filozoficznego namysłu nad dziełem literackim.